

HERCIGONJIN JAGIĆ

U radu se predstavlja Vatroslav Jagić viđen očima Eduarda Hercigonje. Analiziraju se Hercigonjini tekstovi: *Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća* (1971) i *Hrvatska književnost srednjega vijeka (do kraja 14. st.)* (1973), te tekstovi koji su izravno posvećeni Jagiću: *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, *Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića*. U svojim ostalim djelima Hercigonja je, pokazuje to komparativna analiza, dodatno osnaživao ono što je u gore navedenim svojim znanstvenim radovima zapisao. Jagićevo je djelovanje Hercigonja posebno utvrđivao u knjigama: *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga – staro doba od sedmoga do konca četrnaestoga vieka* (1867) i *Povijest hrvatske književnosti* (1913) napisanima u razdoblju od nešto manje od pola stoljeća u kojima je donio dvije, po Hercigonji, bitno različite metode analize hrvatske srednjovjekovne književnosti. Takvim prikazom omogućuje se čitatelju uvid u Jagićeva razmišljanja o hrvatskoj glagoljskoj književnosti, a s druge se strane daje uvid u Hercigonjina shvaćanja Jagićeva djelovanja. Radom se nastoji pokazati što je to Hercigonja Jagiću zamjerao, a čime ga je Jagić posebno zadužio.

Ključne riječi: Vatroslav Jagić; Eduard Hercigonja; hrvatska glagoljska književnost; srednji vijek.

1. UVOD

Između Vatroslava Jagića i Eduarda Hercigonje možemo iscrutati razne poveznice. Ona sasvim vanjska poveznica mjesto je gdje su obojica sahranjena, a to je varaždinsko groblje na kojem počinjavu nedaleko jedan od drugoga. Jagićeva godina smrti (1923) i godina Hercigonjina rođenja (1929) nisu tako daleke, zapravo tek toliko da drugi bude gotovo i fizički nastavljatelj prvog. Možemo reći da je upravo toliko vremena potrebno da dođe do smjene istraživačkih generacija koja će rezultirati drugačijim i vjerojatno svježijim pogledima u odnosu na ranija vremena. Hercigonja se u svojim radovima često oslanjao na Jagićeve radove, bilo da ga je citirao izravno, ili parafrazirao ono što je Jagić napisao. No, nije to nipošto bilo slijepo navođenje ni parafraziranje, bila je to nadogradnja onoga što je Jagić utemeljio. S druge strane, prema Jagićevim stavovima Hercigonja se odnosio kritički, ne prezajući od toga da, kad je to potrebno, jasno ukaže na Jagićeve manjkavosti, naravno, uvijek poštujući autoritet koji Vatroslav Jagić u filologiji ima. Dakle, obojica su značajni istraživači hrvatskog glagoljaštva, ne samo u hrvatskim nego i u svjetskim okvirima. Vatroslav Jagić je svojim istraživačkim radom zadužio slavistički svijet, filolozi našeg vremena drže da je riječ o slavistu kojeg ubrajamo u jednog od najvažnijih svjetskih slavista. Radoslav Katičić za njega kaže da "... je velik znanstvenik, jedan od najznamenitijih filologa svih vremena, slavist, upravo jedan od utemeljitelja slavistike kao treće europske velike neofilologije uz romanistiku i germanistiku".¹ Stjepan Damjanović posvetio je Vatroslavu Jagiću knjigu pod naslovom *Opširnost bez površnosti* iz čijeg je naslova nedvojbeno vidljivo da je Jagić mnogo istraživao i da su ta sva velika istraživanja temeljita: "Još se jače doima činjenica da u tom opširnom djelu rijetko nailazimo na površnost, da mnoge od tih brojnih stranica žive i danas ne samo kao dio poštovane tradicije, nego kao živo, u naš suvremeni kulturni trenutak ugrađeno djelo".² U knjizi *Istraživači hrvatskoga glagoljaštva I.* predstavljen je i Vatroslav Jagić: "O Jagićevoj veličini svjedoči i činjenica da je Bečko sveučilište (Institut für Slawistik, Universität Wien) 1953. od kipara Ivana Meštrovića naručilo brončanu bistu Vatroslava Jagića. Bista je postavljena u arkadnom dvorištu sveučilišta. U tom se dvorištu nalaze biste i velikog broja značajnih znanstvenika s područja prava, medicine, filologije, biologije, kemije, filozofije, povijesti, glazbe, matematike (ukupno 156 bista) pa se uz tako uz Jagićevu bistu ovdje nalaze i bista Sigmunda Freuda, Franza Miklošiča i dr.". ³

¹ Radoslav KATIČIĆ, "Vatroslav Jagić u hrvatskoj kulturnoj povijesti", *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br. 25, 2014., 99.

² Stjepan DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti: podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića*, Hrvatska sveučilišna naklada, 2013., 10.

³ Tanja KUŠTOVIĆ, *Istraživači hrvatskoga glagoljaštva I.*, Hrvatska Sveučilišna naklada, Zagreb, 2022., 27.

Ako bismo u potpunosti htjeli navesti sve Hercigonjine radove u kojim on citira Jagića, taj bi popis bio velik. Zato ću se ovom prilikom ograničiti na one znanstvene tekstove Eduarda Hercigonje u kojima on izravno govori o Vatroslavu Jagiću. Predstaviti ću nekolicinu od onoga što je Hercigonja "zamjerao" (uvjetno rečeno) Jagiću, a čime ga je Jagić zadivio. Hercigonjine glavne ekspertize o Vatroslavu Jagiću nalazim u člancima: *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*,⁴ *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*,⁵ *Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića*.⁶ No, nisu to radovi u kojima je Hercigonja prvi put razmatrao Jagićeva razmišljanja. Najstariji Hercigonjini tekstovi koji se na Jagića naslanjaju su: *Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća*⁷ i *Hrvatska književnost srednjega vijeka (do kraja 14. st.)*.⁸ Poznavatelje znanstvenih radova Eduarda Hercigonje mogla bi zbuniti činjenica da ne navodim njegove važne knjige kao što su: *Povijest hrvatske književnosti*,⁹ *Nad iskonom hrvatske knjige*,¹⁰ *Tropismena i trojezična kultura hrvatskog srednjovjekovlja*.¹¹ One nisu posebno istaknute zato što je u njima zapisano isto ono što je zapisano i u tekstovima iz 1982. i 1983. godine u kojima Hercigonja sustavno izlaže svoje viđenje djela Vatroslava Jagića, dok su te njegove spoznaje o Jagićevim stavovima i u Hercigonjinim ranijim i kasnijim djelima navedene u nešto promijenjenim kontekstima, gdje je Hercigonja svrsishodno koristio Jagićeve rezultate kako bi složio što cjelovitiju sliku o hrvatskom glagoljaštvu.

Prvi značajan tekst u kojem se Hercigonja referira na Jagića je tekst *Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća*. Govoreći o potrebi svojevrstne revizije hrvatske srednjovjekovne književnosti Hercigonja donosi dotadašnje shvaćanje koje se temelji na Jagićevoj formulaciji iz 1867. godine zabilježenoj u *Historiji književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*... (čija mnoga

⁴ Eduard HERCIGONJA, "Jagić i počeci hrvatske književne historiografije", *Gesta – časopis za kulturu*, br. 10-11, god. IV, Narodno kazalište Varaždin, Varaždin, 1982., 5-14.

⁵ Eduard HERCIGONJA, "Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti", *Varaždinski zbornik*, JAZU i Skupština općine Varaždin, Varaždin, 1983., 381-389.

⁶ Eduard HERCIGONJA, "Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, No 3 1989., 13-21.

⁷ Eduard HERCIGONJA, "Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća", *Croatica : časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, Vol. 2 No. 2, Zagreb, 1971., 7-100.

⁸ Eduard HERCIGONJA, "Hrvatska književnost srednjega vijeka (do kraja 14. st.)", *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 1*, Međunarodni slavistički centar SR Hrvatske, Filozofski fakultet u Zagrebu, 1973., 25-66.

⁹ Eduard HERCIGONJA, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 2., Liber, Mladost, Zagreb, 1975.

¹⁰ Eduard HERCIGONJA, *Nad iskonom hrvatske knjige: rasprave o hrvatskoglagoljskom srednjovjekovlju*, Sveučilišna naklada Liber, 1983.

¹¹ Eduard HERCIGONJA, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Matica hrvatska, Zagreb, 1994.

poglavlja, inače, nisu ni do danas izgubila ništa od vrijednosti lucidne književno-historijske analize): "Razumije se, da su hrvatski popovi, isključeni od svake nauke, već sada po dosta zaostajali u znanju za svojom latinskom braćom, ali što je njima nauke nestajalo, nadoknadjivaše sveto oduševljenje i odanost (...)"¹² Sam će Jagić to svoje stajalište revidirati u Vodnikovoj *Povijesti hrvatske književnosti* (1913) napisanoj nakon izlaska Milčetićeve *Hrvatske glagoljske bibliografije* (1911). No, pritom će se ta revizija odnositi na opseg djela koja su glagoljaši napravili, njihovu likovnu opremljenost i periodizaciju dok će Jagićevi estetski stavovi, te stavovi o izražajnim vrednotama i osobitostima glagoljskih tekstova ostati nepromijenjeni. Vrlo strogo Hercigonja kaže da "(...) nepovijesna slika glagoljaškog kruga kakvu je Jagić konstruirao u svojoj – gotovo pola stoljeća starijoj – *Historiji književnosti* također, ovdje nije pretrpjela bitnih izmjena, čak su, rekao bih, uočljivije neke kontradiktornosti što je neizbježna posljedica nekritičkog pristupa problemu".¹³ Dodaje ovdje Hercigonja i Jagićevo stajalište da "(...) masa hrvatskog naroda pristajala je svom dušom uza svoje siromašne popove glagoljaše (...) koji nisu imali (...) nikakva pristupa u hram nauke (...)", pa je i njihova književna produkcija "(...) bila vrlo slaba i mršava duševna hrana (...) u XV. stoljeću (...)".¹⁴ Hercigonja ovdje nije samo donio Jagićeve tvrdnje koje su kontradiktorne nego i objašnjava zašto su te tvrdnje kontradiktorne. Po njemu, teško je spojiti to isticanje neukosti s rezultatima koje su glagoljaši postigli. Da su bili tako neuki, kao što Jagić smatra, teško da su mogli proizvesti tako velik broj djela. Dodaje da Jagić i sam nešto kasnije patetički zaključuje "(...) pače, kad bi jednom došlo do toga da se (...) izdadu najkrasnije pisani, s ornamentima u početnim slovima ukrašeni primjeri ove književne produkcije, divio bi se i domaći i strani bespristrani svijet jednoj stranici sredovječne hrvatske kulture".¹⁵ A po Hercigonji, takva književna produkcija nije mogla nastati u atmosferi bijede, zaostalosti i neznanja. Upozorava Hercigonja na svojevrstu Jagićevu konfuziju u predstavljanju glagoljaša fratra Jakova Belića "koji iako je bio glagoljaš odlikovao se osobitim znanjem"¹⁶ takvim da mu je general čitavog reda podijelio pravo, da može u različitim naukama podučavati klerike-glagoljaše, zacijelo i u jeziku staroslavenskom i u glagolskom pisanju (1490).¹⁷ U ovom članku Hercigonja dodaje i to kako Jagić na istom tragu govori o glagoljskom hrvatskom tiskarstvu: "Ali uza sve to što su hrvatski glagoljaši puno zaostajali za savremenim svećenstvom latinske knjige i nauke, tehnički napredak koji se pojavio u štampanju knjiga,

¹² Eduard HERCIGONJA, *Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća*, 7.

¹³ Isto, 8.

¹⁴ Isto, 8-9.

¹⁵ Isto, 9.

¹⁶ Isto, 9.

¹⁷ Isto, 9.

vrlo se brzo (...) saopćio i njima.”¹⁸ Ističe tu Hercigonja Jagićevo oduševljenje hrvatskoglagoljskim tiskanim misalom jer su (...) uspjeli štampati kodeks čijoj izvanrednoj grafičkoj obradi, uspješnom redaktorovu izboru predloška i pravilnom crkvenoslavenskom jeziku Jagić odaje najviše priznanje.”¹⁹ Ovakvim suprotstavljenim iskazivanjem Jagićevih stavova Hercigonja je jasno dao do znanja da misli da Jagić s jedne strane umanjuje važnost hrvatskih glagoljaša, s druge je strane zadivljen njihovim stvaralaštvom. Pretpostavljam da ni sam Jagić nije toga bio svjestan te da upravo zahvaljujući Hercigonjinu sustavnom proučavanju možemo uočiti zamke u koje je Jagić upao u nastojanju da prikaže kulturno djelovanje hrvatskih glagoljaša.

Na istom je tragu i Hercigonjin članak *Hrvatska književnost srednjega vijeka (do kraja 14. st.)* iz 1973. godine.²⁰ U tom tekstu Hercigonja ne govori izravno o Vatroslavu Jagiću nego u tekst ugrađuje Jagićeve stavove stvarajući svoju sliku o povijesnim i društvenim odrednicama hrvatske književnosti srednjega vijeka. Posebno je Jagićeva proučavanja ugradio u drugo poglavlje pod nazivom: *Povijesne i društvene odrednice hrvatske književnosti srednjega vijeka. Pretpovijest i počeci pismenosti*. U okviru ovog poglavlja Hercigonja govori o sociološkim odrednicama hrvatske književnosti srednjega vijeka od 12. st. nadalje. Jagića Hercigonja navodi kao jednog od onih hrvatskih istraživača koji su hrvatskoglagoljsku književnu produkciju srednjega vijeka klasificirali kao djelo siromašnih i zaostalih seoskih duhovnika. Isto će to ponovno navesti u poglavlju o književnim vrstama. Tu o Jagiću govori kad razrađuje liturgijske i biblijske spise. Od 14. st. biblijsko-liturgijski zapisi postaju sve rjeđi jer ”formacijski nisu više ulazili u sastav reformiranog repertorija liturgičkih knjiga kakav je u nas strukturiran negdje početkom 13. st.”²¹ Arhaični sloj biblijskih (i ostalih) tekstova koji su potekli iz prvotnog, ćirilometodskog, prijevodnog fonda isprepliće se u plenarnim kodeksima hrvatskoglagoljske liturgijske književnosti – posebno brevijarima – s tekstovima koji su ponovo prevedeni ili adaptirani prema Vulgati od strane glagoljaških prevodilaca. Ti su prijevodi (adaptacije) latinskih tekstova na crkvenoslavenski jezik hrvatskog tipa još jedna potvrda osebujnog dualizma kulturne orijentacije hrvatskog naroda ”koji je već time, što je u velikom dijelu svoje domovine, ma i preko volje rimske hijerarhije, obavljao crkvenu službu slovenskim jezikom, jednom nogom stajao na istoku”.²² Na taj se citat nastavlja Hercigonja i po razumijevanju autorice ovog članka Hercigonja ukazuje na to da je Jagić govoreći o duhovnoj, obrazovnoj inferiornosti ”siromašnih i priprostih” glagoljaša kojima nije bilo ”nikakva pristupa u hram nauke”

¹⁸ Isto, 9-10.

¹⁹ Isto, 10.

²⁰ E. HERCIGONJA, *Hrvatska književnost srednjega vijeka (do kraja 14. st.)*, 25-66.

²¹ Isto, 44.

²² Vatroslav JAGIĆ, *Hrvatska glagolska književnost*, Dionička tiskara, Zagreb, 1913., 21. u: Isto, 45.

Jagić osporio sam sebe, jer gore jasno kaže da je hrvatska glagoljaška književnost u sebe utkala tekovine i istočne i zapadne književnosti. Kritičan je Hercigonja prema Jagiću (premda, mogla bi ta kritičnost biti prikrivena) kada govoreći o pravnim spisima citira Jagića koji u svojoj *Historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga I*, 1867. piše: "Ovi su statuti bogato, ali jošter neispitano vrelo starohrvatskog prava, koje se razvijalo tečajem vjekova (...) Gdjegdje vidi se još u slogu zakona; kako su iz naroda nikli, po narodnom mišljenju sastavljeni i razloženi te narodnom, reć bi epskom obilatošću pripovijedani".²³ Naime, ako su naši glagoljaši bili tako neobrazovani kako se do Hercigonje tvrdilo, a jedan od tih koji su o toj neobrazovanosti pisali, vidjeli smo, bio je i sam Vatroslav Jagić, pitanje je zašto je sam Jagić držao da su ti statuti "vrelo starohrvatskog prava". Osim toga, Jagić je bio jedan od prvih naših književnih povjesničara koji je u svojoj *Historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga* iz 1867. g. upozorio na književna obilježja hrvatskih srednjovjekovnih pravnih spomenika i smjestio ih u korpus tekstova što pripadaju hrvatskoj književnosti, a ne samo pismenosti srednjega vijeka. Dakle, ako je Jagić držao da su glagoljaši bili neuki, pitanje je kako je moguće da su tako neuki mogli ispisati pravne tekstove s književnim obilježjima? I sam Hercigonja u ovom članku kaže da je teško razumjeti kako to da je takva ocjena o tom poglavlju naše srednjovjekovne umjetnosti riječi zaboravljena i da se, tek u ponekom recentnom pokušaju ponovno upozorava na neispitano – i neslućeno – bogatstvo njegove književne ekspresivnosti. Ta književna građa otkriva se na razini književnog ostvaraja kao kultiviran pisani izraz na narodnom jeziku s inventarom razvijenih stilskih sredstava primjerenih širokoj funkcionalnosti tekstova.²⁴ Mogli bismo reći da je ovime Hercigonja zapravo upozorio na to da Jagić nesvjesno karakterizira glagoljaše kao neuke, jer njegova vlastita (Jagićeva) istraživanja pokazuju suprotno.

2. GESTA, VARAŽDINSKI ZBORNİK I RADOVI ZAVODA ZA ZNANSTVENI RAD JAZU VARAŽDIN

Tri su Hercigonjina rada izravno posvećena Vatroslavu Jagiću. Zapisana su u časopisima:

1. Gesta: *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*;
2. Varaždinski zbornik: *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti i*
3. Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU Varaždin: *Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića*.

²³ Vatroslav JAGIĆ, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga – staro doba od sedmoga do konca četrnaestoga vjeka*, Štamparija Dragutina Albrechta, Zagreb, 1867., 131 u: Isto, 55.

²⁴ Isto, 55.

Ovdje se opisuju unutar jednog poglavlja jer se u mnogočemu sadržaj ovih članaka preklapa.

U prvom od tih tekstova *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*²⁵ pišući i ocjenjujući 1865. godine knjigu Šime Ljubića: *Ogledalo književne povijesti jugoslavenske*, Jagić je u *Književniku* utvrdio da je naša najstarija književnost mnogo bogatija, samo što "liči neodkrivenu skrovištu i neizkopanu bogatstvu...".²⁶ Drži Hercigonja da je to bio nagovještaj stvaranja nove, znanstveno utemeljene književne povijesti koju će Jagić tek napisati. To što Jagić kaže da on sam nije za taj posao još spreman, Hercigonja drži više udvornom formulom skromnosti nego što tako Jagić sam misli. Na temelju čega je to Hercigonja ustanovio? Na temelju činjenice da je Jagić godinu dana ranije napisao u suautorstvu članak *Jihoslované* u kojem je dao sintetski, leksikonski pregled hrvatske i srpske književnosti od početaka do preporoda, pri čemu je u jezikoslovnom uvodu od 262 stranice prikazao fonološki i morfološki ustroj hrvatskoga jezika te njegovu cjelovitu povijesnorazvojnu vertikalnu. Pritom je "prvi put svestrano označen pravi odnošaj kajkavštine i čakavštine naprama štokavštini".²⁷ Teško da bi netko bio u stanju napisati takvu opsežnu studiju a pritom ne bi bio u stanju napisati povijest te iste književnosti koju je tako marljivo i sustavno proučavao.

Dvije godine kasnije, 1867. izaći će Jagićeva "samostalna povijest", knjiga: *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga – staro doba od sedmoga do konca četrnaestoga vieka*. Knjiga je potvrdila da je Jagić zaista imao svoju viziju povijesti književnosti, ali i to da ju je on vidio sasvim drugačije od svog prethodnika (Šime Ljubića). Jagiću u Ljubićevu pregledu povijesti književnosti nisu smetali propusti već "neprimjerenost metode: isjecanje književnog života, posve odvojen prikaz u biti nedjeljivih sastavnica, nekreativno ograničavanje postupaka...".²⁸ Sam Jagić kaže da se nadao "da će nam pisac gdje god razložiti, kako ovi spomenici stoje u savezu s društvenim životom našeg naroda, da će nam ih u nekom sustavu i redu predočiti; ali ovdje stoji sve samo za sebe i osamljeno. Čudim se i tomu što nisu glagolske listine kao dragocien prinosak našega jezika i privatno-pravnih odnošaja, obširnije pretresane".²⁹ Jagić je imao historijsko-genetičko viđenje književne povijesti koja nije uključivala samo popis bio-bibliografskog registra. Hercigonja naglašava da je termin historijsko-genetičko viđenje upravo Jagićev termin. Iz Hercigonjine bilješke vidljivo je da je Jagić živo bio zainteresiran za pitanja o znanosti o književnosti i književnoj povijesti i nakon što je objavljena njegova *Historija književnosti* 1868. godine jer je i nakon toga pisao o tim pitanjima.

²⁵ E. HERCIGONJA, *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 5-14.

²⁶ Isto, 5.

²⁷ Isto, 5.

²⁸ Isto, 6.

²⁹ Isto, 6.

U svojim Spomenima Jagić sam izjavljuje da pišući *Historiju književnosti* nije poznavao francuske i njemačke uzore, već samo ruskog kritičara Bjelinskoga. Hercigonja drži da je to zapravo bila sretna okolnost jer je bez njihovih utjecaja "metodološki izravno, kreativno, nadahnutom spontanošću, bez preduvjerena i kompleksa – progovorio o autonomnim vrijednostima hrvatskog (i srpskog) književnog srednjovjekovlja".³⁰ Ističe Hercigonja da u ovoj knjizi Jagić upozorava na suodnos: srednjovjekovne književnosti i narodnog duhovnog života i moralne svijesti, studiozno raščlanjuje međuprožimanje srednjovjekovne pisane prakse i usmenog narodnog stvaralaštva, gradi sliku povezanosti hrvatskoglagoljske i ćirilčkih slavenskih književnosti na koordinatama ćirilometodske jezično-književne liturgijske i neliturgijske tradicije. Hercigonja Jagićevu veličinu vidi u tome što je Jagić povezanost o kojoj je gore riječ vidio u vremenima u kojima o toj srednjovjekovnoj književnosti nisu postojali oni podaci koji su nam danas poznati. Drži Hercigonja da je Jagić u svom vremenu bio etnograf i statističar, političko-kulturni povjesnik, književni komparatist i kritičar sa sviješću o određenim sociološkim činiteljima kao sastavnici književno-kulturnog razvoja. Jagićeva *Historija* uključuje u razmatranje nekoliko elemenata: funkciju izvanknjiževnog, društveno-povijesnog konteksta prilikom oblikovanja književnih pojava i poredbeni aspekt prikaza te književnokritičko prosudbu građe. Napominje pritom da se naša literarno-historijska radnja ne uzdiže do kritičkog stadija. Hercigonja navodi da Jagić, s obzirom na tadašnju istraženost korpusa, poznavanja društveno-političkih i kulturnopovijesnih procesa nije ni mogao mnoge naše spomenike protumačiti drugačije nego što ih je protumačio. Tako da, npr. liturgijsko-biblijske i ritualne tekstove on nije cijenio mjerom estetičke dostatnosti niti drži da je riječ o vrijednom prinosu književnom stvaralaštvu srednjega vijeka, već, prilično neargumentirano kaže da je to "više mehanička negoli prava književna radnja".³¹ Čak i kad upozorava da su izvorni hrvatskoglagoljski prijevodi liturgijskih tekstova s latinskog na crkvenoslavenski jezik hrvatskog tipa, on se ne zadržava na ocjeni prevoditeljskog postupka već samo zaključuje kako "čim je prievod stariji tim je pravilniji".³² Već u vremenu kad Hercigonja piše ovaj tekst takav je odnos prevladan: na mnogim je razinama otkriven primjer nastojanja glagoljaških "рукъ грѣшѣничиѣ" oko individualnog oblikovanja teksta.³³ Hercigonja ovdje ističe da ni u kojem slučaju ovdje ne možemo govoriti o "mehaničkoj radnji".³⁴

³⁰ Isto, 8.

³¹ Isto, 10.

³² Isto, 10.

³³ Isto, 10.

³⁴ Isto, 11.

Navodi Hercigonja da Jagiću nije u onom vremenu bilo lako, s obzirom na tada poznati književni fond, donijeti relevantne sudove o neliturgijskom dijelu glagolja-ljaške književnosti. Naime, Jagić u *Historiji književnosti* kaže da osim strogo crkvenih knjiga, misala i brevijara, ima još samo nekoliko glagoljskih rukopisa za koje se zna, koji spadaju u nabožno teologijsko-moralnu književnost. Iako se pod ovim "za koje se danas znade" nazire da takvih spisa ima vjerojatno više, Jagić zaključuje da je to "nov dokaz kako je napušteno bilo učevno stanje popova glagoljaša".³⁵ U natuknici je Hercigonja istaknuo da se ovaj zaključak nekritički godinama ponavljao, uz zaključak da su hrvatski popovi, isključeni od svake nauke... po dosta zaostajali za svojom latinskom braćom.³⁶ Hercigonji je zanimljivo to da Jagić ne osjeća zazor između prethodne tvrdnje i tvrdnje da bi se onaj tko bi skupio razasute glagoljske rukopise divio bogatstvu knjiga, te vještini i strpljivosti "hrvatskih popova" (jer) "gdjekoji spomenici nijesu samo velikim savršenstvom tehničkim pisani, već i liepi-mi slikami (miniaturami) ukrašeni, koje na čast služe umjetnosti i umnom daru našega naroda".³⁷

Hercigonja utvrđuje da se do Štefanićevih kataloga krčke i Akademijine glagoliti-ke zapravo čekalo na cjelovit opis sadržaja, ortografskih obilježja i bitnih značajki jezika većine hrvatsko-glagoljskih kodeksa te da Jagić bez tih znanja nije ni mogao napraviti potpunu *Historiju književnosti*. To je ujedno i razlog zašto ne možemo da-nas prihvatiti Jagićevu periodizaciju iz njegove *Historije*. Istu će tvrdnju Hercigonja izreći i u svojem tekstu *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*.³⁸

Jagić je, drži Hercigonja, "pisanje književne povijesti shvaćao dinamički, kao kontinuirani proces koji se ne zaključuje tiskanjem knjige, nego traje i dalje...".³⁹ Jagić će svega godinu dana nakon objave *Historije*, u Kukuljevićevu Arhivu IX. obja-viti tekst Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga u kojoj će na-dopuniti sliku književnog života srednjega vijeka i ispraviti neke prosudbe o opsegu korpusa i njegovoj motivsko-tematskoj razvedenosti. Tako će Jagić reći, a Hercigo-nja u ovom tekstu istaknuti, da je Jagić, govoreći o Petrisovu zborniku iz 1468. os-tao iznenađen velikim brojem tekstova u hrvatsko- glagoljskoj književnosti za koju je mislio "da je ograničena na puke služabnike (misale) i časoslove (breviarium)"⁴⁰ te da je tako pogriješio prema hrvatskim popovima i na ovaj im se način odužuje, navodeći da se do sada samo hipotetski mislilo da bi takvih priča moglo biti među Hrvatima. Hercigonja ističe da su odjeci *Historije književnosti*, prvog Jagićeva sa-mostalnog književnopovijesnog djela, trajno nazočni u našoj znanosti te navodi niz

³⁵ Isto, 11.

³⁶ Isto, 11.

³⁷ Isto, 11.

³⁸ E. HERCIGONJA, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, 383.

³⁹ E. HERCIGONJA, *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 12.

⁴⁰ Isto, 12.

povjesničara književnosti koji se na tu Jagićevu knjigu pozivaju (Aleksandar Belić, Mihovil Kombol, Antun Barac, Ivo Frangeš, Miroslav Šicel, Josip Bratulić). Ovaj članak Hercigonja zaključuje spoznajom da je Jagićeva *Historija književnosti* nadživjela granice Jagićeva vremena. U vremenu između njegove *Historije književnosti* pa do Jagićeva prikaza *Hrvatska glagolska književnost* (1867-1913) medievistički književnopovijesni studij nije bitno unaprijeđen. Čini se da je bio potreban svojevrsan predah za nove poglede na srednjovjekovnu knjigu. U tom razdoblju nije bilo svježih pristupa, ponavljala se već postojeća klasifikacija, ne uključuju se novi izvori, a sve to s postupcima koji znače zaostajanje u odnosu na Jagićeve postupke.

Hercigonja u radu *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, kao što i sam naslov rada kaže, predstavlja Vatroslava Jagića kao povjesnika hrvatske glagoljske književnosti. Mislim da nije slučajno Hercigonja stavio u naslov riječ *povjesnik*, naime, mogao je staviti i *povjesničar*. Izbor riječi *povjesnik* upućuje na to da će govoriti o nekome tko je djelovao u prošlom vremenu i bavio se prošlošću, i u tim prošlim vremenima postavio temelje za današnja proučavanja iste te prošlosti. U središtu ovog članka (ali i članka objavljenog u časopisu *Gesta* iz 1982, pod nazivom *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*) je Jagićeva knjiga *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga – staro doba od sedmog do konca četrnaestoga vieka* (1867). Hercigonja je članak započeo navođenjem Jagićeve recenzije knjige Šime Ljubića *Ogledalo književne povijesti jugoslavjanske*. U toj je recenziji tada mladi, dvadesetsedmogodišnji Jagić utvrdio da je "Naša i najstarija književnost mnogo bogatija, samo što liči neodkrivenu skrovištu i neizkopanu bogatstvu..."⁴² Uočio je Hercigonja da je Jagić tim riječima nagovijestio jednu novu, zapravo vlastitu književnu povijest. I tu će povijest ispisati samo godinu kasnije nakon Šime Ljubića čije je *Ogledalo književne povijesti jugoslavenske I. dio* objavljeno 1864.

Kao što je na početku rečeno, Hercigonja cijeni Jagića, ali je prema njemu kritičan kad je to potrebno. S tim u skladu, treba spomenuti Hercigonjinu fusnotu u kojoj on kritizira Jagića jer nije uvrstio u svojim *Primjermima starohrvatskoga jezika iz glagolskih i cirilskih književnih starinah II.* iz 1866. *Baščansku ploču*. (Hercigonja 1983: 381) Naime, Šime Ljubić u svojem *Ogledalu* donosi čitavo čitanje *Baščanske ploče* Ivana Črnčića. To je Črnčićovo čitanje bilo objavljeno još 1865. godine u *Književniku* u članku *Krčke starine* i tu se navodi da bi *Baščanska ploča* mogla biti dati-

⁴¹ E. HERCIGONJA, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, 381-389. Članak je u nešto proširenom obliku tiskan u knjizi *Nad iskonom hrvatske knjige*. 1983. Obuhvaća poglavlja: II. Jagićeva "Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga" (1867) i Milčetićeva "Hrvatska glagolska bibliografija" (1911) i Jagićeva "Hrvatska glagolska književnost" (1913).

⁴² Isto, 381. Istu tvrdnju Hercigonja je istaknuo i u: E. HERCIGONJA, *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 15. A iste će riječi E. Hercigonja ugraditi u svoju *Povijest hrvatske književnosti: srednji vijek*. (E. HERCIGONJA 1975, 7).

rana u vrijeme vladavine kralja Zvonimira. Dakle, Jagić *Baščansku ploču* ne spominje već kaže za 12. stoljeće da je u to doba hrvatski jezik na glagoljskom pismu cvao na otocima, posebno na Krku, o čemu nam svjedoči *Dobrinjska listina* koju je 1100. pisao Kirin, Radonjin Sin. Međutim, ta nam je listina poznata po prijepisu te po Jagićevu mišljenju ne postoji izravan dokaz da postoje glagoljicom pisane isprave hrvatskog jezika koji bi za sto godina bio stariji od najstarije ćirilicom pisane listine – *Listine Kulina bana* iz 1189. godine. Nažalost, kaže, Hercigonja, *Baščanska ploča* nije razmotrena niti u Jagićevoj Historiji iz 1867. godine kao spomenik prvorazredna značenja, ali je u njoj ipak spomenuta uzgred, i to samo u bilješci. Hercigonja je utvrdio da je moralo proći puno vremena, točnije 46 godina da 1913. godine Jagić uvrsti *Baščansku ploču* u svoju *Hrvatsku glagolsku književnost*. Začuđuje Hercigonju to što je Jagić s jedne strane "iskazao toliko osjećaja za vrijednost izraza i kompozicije naših pravnih spomenika",⁴³ a s druge strane *Baščansku ploču* vidi samo kao arheološki predmet, tj. kao zanimljiv paleografski problem. Naime, Jagiću je tu najznatnije to što se na Ploči uz poluobla i poluuglasta slova nalazi nekoliko znakova za kojih nema drugih primjera i čini se da su to klesarske pogreške. Nadalje, Hercigonja govori o Jagićevim *Spomenima* u kojima sam Jagić pišući o svojoj *Historiji književnosti*, gotovo s prizvukom isprike, ističe da se nije pozivao na francuske i engleske uzore, već samo na njemačke i na ruskog kritičara Bjelinskoga. Hercigonja, i opet u bilješci,⁴⁴ razmatra zaključke Josipa Badalića, koji pretpostavlja da je Visarion Gregorjevič Bjelinski imao veliki utjecaj na mladog Jagića. Ideje Bjelinskoga djelovale su na metodološku koncepciju i karakter realizacije Jagićeve *Historije književnosti*. Slavko Ježić je Jagićevu *Historiju književnosti* opisao kao prvu kritičku povijest naše književnosti na komparativnom i historijsko-genetičkom principu. Toj Ježićevoj konstataciji dodaje Hercigonja, s obzirom na to da je imao u vidu mnoge povijesti hrvatske književnosti koje su kasnije nastale, da je za dugo vremena to jedina takva povijest. Hercigonja i u ovom članku govori o urođenom Jagićevu instinktu kojim upozorava na suodnos srednjovjekovne književnosti s jedne strane i narodnog duhovnog života i moralne svijesti s druge strane, raščlanjuje dodire i međuprožimanja srednjovjekovne pisane prakse i usmenog narodnog stvaralaštva.⁴⁵ I opet u fusnoti Hercigonja upozorava na to da je Jagić pišući *Historiju književnosti* (1867) naslutio trajnu i specifičnu *povezanost hrvatskog književnog srednjovjekovlja i općeslavenskognjiževnojezične tradicije* koja je konstantna u *liturgijskim tekstovima*, a promjenjiva u neliturgijskim tekstovima, a sve ovisno o političkopovijesnim uvjetima, vremenu i sl. u sferi neliturgijskih spisa. Jagić litur-

⁴³ E. HERCIGONJA, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, 382.

⁴⁴ Isto, 382, bilješka br. 5. U glavnom tekstu, a ne u bilješci, isto će napisati Hercigonja u: *Nad iskonom hrvatske knjige*, 21, a istu formulaciju nalazimo i u: E. HERCIGONJA, *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 8.

⁴⁵ Isto u: E. HERCIGONJA, *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 8.

gijsko-biblijskim tekstovima ne pridaje veliku estetičku vrijednost već ih poopćeno i neargumentirano karakterizira kao "više mehaničku nego li pravu književnu radnju".⁴⁶ Pronicljivo, kaže Hercigonja, Jagić upozorava na izvorne glagoljaške prijevode s latinskog na općeslavenski jezik hrvatskog tipa, ali se pritom ne zadržava na ocjeni prevoditeljskih postupaka, jeziku i stilu već zaključuje da što je prijevod stariji, to je pravilniji (ta pravilnost odnosi se na tradicionalni općeslavenski književni jezik). O neliturgijskim tekstovima Jagiću je teško bilo donijeti relevantne prosudbe. Naime, u svojoj *Historiji* on o neliturgijskim tekstovima daje samo kratku napomenu "da osim nekoliko strogo crkvenih knjiga, misala i brevijara, ima samo nekoliko glagoljskih rukopisa za koje se danas znade što spadaju u nabožnu, teologijsko-moralnu književnost...".⁴⁷ Hercigonja upozorava da ova sintagma "za koje se danas znade" upućuje na to da je tekstova *za koje se ne zna* bilo znatno više, te da je Jagić toga moguće svjestan, ali neovisno o toj svijesti (koja je samo pretpostavljena) Jagić ustanovljava da je "napušteno bilo učeno stanje popova glagoljaša".⁴⁸ Ta će se pak misao o *neučenosti* kasnije godinama ponavljati kad se bude govorilo o hrvatskim glagoljašima. Tek će Eduard Hercigonja svojom *Poviješću hrvatske književnosti: srednji vijek* iz 1975. godine pokazati i dokazati da hrvatski glagoljaši nisu bili neučeni. Treba imati na umu da je Jagić tada raspolagao s mnogo manje podataka nego što ih imaju istraživači danas. Ili, drugačije rečeno, kaže Hercigonja da su mišljenja koja je Jagić postavio u tom pogledu i danas važeća, tj. zaključci do kojih dođu današnji znanstvenici potvrđuju gore spomenutu misao koju je Jagić davno postavio. Podsjeća Hercigonja da je Jagić za *Dukljansku kroniku* upozorio da ona ima važnije mjesto u historiji naše književnosti kao literarni spomenik nego kao historijski dokument. Za razliku od Jagića, drugi su povjesničari držali da je Dukljanska kronika bila prvenstveno *gola historijska istina*.⁴⁹ Hercigonja je istakao da Jagićeva sinteza u njegovoj *Historiji* "polazi vrlo određeno od svojevrsnog metodološkog pluraliteta te da uključuje u razmatranje funkciju društvenopovijesnog konteksta pri oblikovanju književnih pojava, usporedo s poredbenim aspektom prikaza i književnokritičkom prosudbom građe".⁵⁰ Bez obzira na kritike koje je iznio, Hercigonja ističe da je Jagić u ovom svojem ranom spisu i *komparatist* i *povjesnik* i *kritik* svjestan socioloških činitelja te da je njegov metodološko-programatski ekskurs na kraju *Uvoda* aktualan i nakon 116 godina kad je Hercigonja objavio ovaj tekst o Jagiću. Odjeci ove Jagićeve *Historije*, njegove metodološke implikacije, po Hercigonjinu mišljenju, trajno su nazočne u našoj znanosti.⁵¹

⁴⁶ E. HERCIGONJA, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, 383.

⁴⁷ Isto, 383. I to je konstatacija koju je Hercigonja napisao u: E. HERCIGONJA *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 11.

⁴⁸ Isto, 383, kao i u E. HERCIGONJA *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 11.

⁴⁹ E. HERCIGONJA, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, 382.

⁵⁰ Isto, 383.

⁵¹ Isto je Hercigonja utvrdio i u tekstu: *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 12.

Godine 1913. Jagić za Vodnikovu *Povijesti hrvatske književnosti* piše poglavlje Hrvatska glagolska književnost koje obuhvaća 53 stranice. Kao zasebna knjiga taj će tekst biti otisnut iste te 1913. godine. U odjeljku *Prvo doba* obuhvaćena je hrvatska glagolitika od početka do kraja 19. st. i Jagić se u njemu uvelike oslanja na *Hrvatsku glagolsku bibliografiju* Ivana Milčetića iz 1911. godine. Hercigonja će usporediti dva Jagićeva teksta, iz 1867. i 1913. godine, te će reći da Jagić ovom prilikom *ne nastavlja* svoj nekadašnji "pokušaj dijaloga s književnim nasljeđem srednjovjekovlja, otkrivanja onih prošlih vrijednosti što konotativnošću poruka oživljavaju u iskustvu suvremenoga primatelja",⁵² nego donosi čistu faktografiju. Hercigonja ovakvo zapravo neinventivno preuzimanje podataka od Milčetića uz samo povremene opaske samog Jagića tumači time da je Jagić zacijelo bio "zatečen obiljem građe".⁵³ Između prvog (1867) i drugog (1913) Jagićeva prikaza hrvatskoglagolske književnosti filološkokritička istraživanja se metodički produbljuju i za to je zaslužan uglavnom sam Vatroslav Jagić. No, Jagić kao da je na to zaboravio, i u *Hrvatskoj glagolskoj književnosti* iz 1913. samo povremeno navodi povijesne okolnosti pojedinih razdoblja, funkciju teksta (koja se svodi na to je li ona liturgijska ili neliturgijska), daje površnu naznaku sadržaja ili tematike s općim podacima o rukopisu. Hercigonja drži da su tu "izostala važna razmatranja o književnojezičnoj evoluciji i značajkama stilskog rekvizitarija glagoljaških pisaca".⁵⁴ Najviše pažnje posvetio je liturgijskim knjigama, napominjući za misale da su oni slabo proučeni, a za brevijare da je njihovo proučavanje tek započelo. Sažeto se raspravlja o jezično i tekstualno arhaičnim biblijskim i homilijskim lekcijama u kojima se vidi utjecaj prvog prijevoda s grčkog originala "dok se s druge strane kao odraz specifičnog dualizma hrvatskoglagolske književnosti... pomalaju pokušaji preinačavanja starog teksta i njegova dotjerivanja prema latinskoj Vulgati sv. pisma"⁵⁵ Hercigonja ističe da Jagić upozorava da se ovdje vidi "čas dobro poznavanje latinskog jezika, čas velika nevještina u prijevodu".⁵⁶ Hercigonja ovdje upozorava da su naši književni povjesnici prestrogi u ocjenjivanju prevoditeljske vještine naših glagoljaških pisaca i na to da niti na Zapadu nije bilo savršenih kopista (ne i prevoditelja). Naši su pak 'pisci' i 'supisci' – prevoditelji pretakali latinštinu biblijskih i ritualnih tekstova u tradicionalnu književnojezičnu strukturu koja im je bila bliska, ali nije bila njihova.⁵⁷ Ovdje Jagić govori o poznavanju latinskog jezika u naših glagoljaša, ali ništa ne govori o znanju redakcijske norme općeslavenskog književnog jezika, što je vrlo važno u kontekstu novijih gramatičkih i leksikografskih

⁵² E. HERCIGONJA, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagolske književnosti*, 385.

⁵³ Isto, 386.

⁵⁴ Isto, 386.

⁵⁵ Isto, 386.

⁵⁶ Isto, 386.

⁵⁷ Isto, 386.

istraživanja. Hercigonja se podsjeća da je o tom znanju slavenskog jezika Jagić govorio u svojem ranijem djelu: *Priměrima* iz 1866. godine: "Ovakvi su převodi izvedeni po jeziku latinskom, ali dosta pravilnom slověštinom".⁵⁸ S gore rečenim u skladu, Hercigonja žali što Jagić nije dao u ovoj Vodnikovoj *Povijesti*, a u svojem prikazu glagoljske književnosti, češće ovakve komentare.

Po Hercigonji, bilo je za očekivati da će Jagić u Hrvatskoj glagoljskoj književnosti (1913) reći nešto više o proučavanju hrvatskih glagoljskih knjiga.⁵⁹ Hercigonja uočava da Jagić nije u obzir uzeo činjenicu da je liturgijski fond zbog svoje funkcije očuvaniji od neliturgijskog, te da se upravo zbog te veće očuvanosti liturgijskom fondu davala u proučavanjima veća pažnja. U nastavku ovog teksta on kritizira Jagića zato što je u njegovom vremenu postojao opis neliturgijskog fonda, poneki su zbornici ili zbornički dijelovi objavljeni, a Jagić o njima govori "začudjuće površno i nesustavno, ne uspostavivši štoviše ni kronološku susljednost pri navođenju rukopisa".⁶⁰ U poglavlju o zbornicima drugog razdoblja (između 1248-1483) govori o *Zrcalu* iz 1445. godine, za njega se misli da bi to mogao biti prijevod djela florentinskog nadbiskupa Antonina. Jagić za opis djela piše: "Kažu da u prijevodu ima čeških izraza što bi doводilo na misao, da je taj prijevod izrađen u Češkoj, u manastiru Emausu na Slovanech".⁶¹ Hercigonja mu ovdje zamjera i sam diskurs: umjesto da upozori na značenje hrvatsko-čeških književnokulturnih veza i dodira u 14. i 15. stoljeću, on upotrebljava ležerne odredbe "misli se...", "kažu da ima" i dr. Nakon *Zrcala* navodi Jagić i druge glagoljske zbornike uz lapidarne komentare koji ne govore ništa bitnoga. Tako spominje "neko Tlmačenje muke Isusove" i preko njega, drži Hercigonja, olako prelazi. A upravo će to *Tlmačenje* biti prepoznato kao jedan "od najnadahnutijih tekstova i najljepših te vrste u našoj srednjovjekovnoj knjizi".⁶² Nakon *Tlmačenja* slijedi *Vinodolski zbornik* za koji Jagić kaže da bi mogao "biti domaća kompilativna radnja jednog fratra glagoljaša",⁶³ a po Hercigonjinu mišljenju tom je zborniku trebalo posvetiti znatno veću pažnju zbog prvog zabilježenog prodora kajkavštine u jedan glagoljaški spis.⁶⁴ Već je spomenuto da je još 1864. godine u članku *Jihoslovane* govorio o odnosu kajkavštine i štokavštine prema čakavštini. Jagić tek ovdje na popis glagoljaških djela stavlja *Ivančičev zbornik*, dok je Hercigonja mišljenja da je i *Ivančičev* i *Vinodolski zbornik* trebalo staviti na sam početak odjeljka, a zatim nabraja *Žgombičev*, *Petrisov* i *Koluničev zbornik*. Prilično je kritičan Hercigonja prema Jagićevoj konstataciji da "je to bila vrlo slaba

⁵⁸ Isto, 386.

⁵⁹ Isto, 386.

⁶⁰ Isto, 387.

⁶¹ Isto, 387.

⁶² Isto, 387.

⁶³ Isto, 387.

⁶⁴ Isto, 387.

i mršava duševna hrana za hrvatske glagoljaše u 15. stoljeću kad se usporedi s cvjetanjem humanizma u Italiji, a donekle i u dalmatinskim gradovima (...)”⁶⁵ smatrajući da je takva usporedba potpuno neprimjerena zbog toga što Jagić sâm kao autoritet nije dao velike pažnje za tu glagoljsku srednjovjekovnu književnost ”čak ni tamo gdje to ne bi bio prevelik istraživački napor”.⁶⁶

Jagić prikazujući središnje, *drugo razdoblje* u svojoj knjizi *Hrvatska glagolska književnost* (1913) zaključuje odjeljkom o pravnim tekstovima (listine, statuti, zakoni, razvodi, regule) pri čemu je ostao dosljedan svojim mladenačkim procjenama u kontekstu književne povijesti. Nema ovdje preciznih zamjedaba ni kritičke obrade kompozicije jezika, stila i oblika niti upozorenja na sveze s usmenim stvaralaštvom. Ipak, utvrđuje Hercigonja, da je Jagić je upozorio na to da su listine pisane glagoljicom a narodnim jezikom, počevši od 13. stoljeća, te da su te listine ”...svjedočanstvo velikog značenja što ga je glagoljica imala ne samo u crkvi već i u društvenom životu... dijela hrvatskoga naroda”.⁶⁷ Jagić ovdje dodaje da se u ovim spisima ”srdačno ogleda narodni govor, originalna dikcija, da time postaju ove listine vrlo dragocjene”.⁶⁸ Ovdje će Hercigonja u fusnoti dodati i to da su u našoj književnoj historiografiji svi osim Jagića i kasnije Strohala ignorirali međutjecaj pisane i usmene narodne književnosti u srednjem vijeku. U tom prikazu nema one mladenačke svježine kakva je vidljiva u njegovoj *Historiji književnosti*. Upozorava (i to je po Hercigonji jedino upozorenje) ipak na vrijednost pravnih dokumenata s gledišta povijesti jezika, njegovih izražajnih mogućnosti: ”Ipak se i u tim malim izjavama općinskog i društvenog života tako srdačno ogleda narodni govor, originalna dikcija, da time postaju ove listine vrlo dragocjene”.⁶⁹

Jagić o *trećem književnom razdoblju* (1483-1630) kaže da je glagoljaški kler zaostajao u obrazovanju i za suvremenim svećenstvom latinske knjige i nauke. No, pojavom tiska došlo je do napretka te Jagić dalje govori o senjskom, riječkom i mletačkom glagoljskom tisku. Ono što Hercigonju začuđuje, ne samo kod Jagića nego u čitavoj našoj književnoj historiografiji, kontradiktorne su izjave ”o prosudbama o glagoljaštvu, sklonost zaklanjanju iza stereotipnih formulacija koje ne kazuju mnogo, a zamućuju pogled u stvarno činjenično stanje...”.⁷⁰ Hercigonja navodi da je Jagić bio nepravedan kad je za tisak rekao da je ”ovo vrlo mršav plod književne radnje siromašnih hrvatskih glagoljaša...”.⁷¹ Naime, iz ove je ocjene izostavljena

⁶⁵ Isto, 387. Tu tvrdnju nalazimo i u: E. HERCIGONJA, *Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća*, 8-9.

⁶⁶ E. HERCIGONJA, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, 387.

⁶⁷ Isto, 388.

⁶⁸ Isto, 388.

⁶⁹ Isto, 388.

⁷⁰ Isto, 388.

⁷¹ Isto, 388.

rukopisna produkcija 16. st. koja je također bila namijenjena katehezi i teološkom obrazovanju. Jagić donosi tezu po kojoj je veliko siromaštvo hrvatskih glagoljaša uzrok tome da su oni nastavljali knjige pisati rukom. Ovu tezu Hercigonja vrlo oštro osporava riječima: " ... on (Jagić) i ne pokušava ovu, dokazano praznu, općenitu prosudbu preciznije odrediti".⁷² Dalje će Hercigonja u ovom svojem prikazu Jagićeve *Hrvatske glagolske književnosti* napisati ono što bi bilo dobro da je napisao sam Jagić, zapravo, možemo reći da je Hercigonja u ovom svom dijelu teksta Jagića nadopunio. Hercigonja, uz ostalo žali što Jagić nije napisao u ovoj knjizi ništa o duhovnom pjesništvu za koje misli da bi ga trebalo skupiti i tiskati. Hercigonja mu ovdje zamjera što nije dao nikakvih napomena o razvoju hrvatskog pjesničkog jezika, versifikaciji i rimariju, a poznato je da je još 1869. godine napisao studiju *Trubaduri i najstariji hrvatski lirici* te se bavio metrikom.

Ovaj svoj tekst *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagolske književnosti* Hercigonja završava konstatacijom da "je Jagićevom Hrvatskom glagolskom književnošću zaključena jedna epoha književnopovijesnih istraživanja i usustavljivanja dotad otkrivene i opisane građe".⁷³ Jagić je knjigu pisao kad je imao 75 godina a duh mladog Jagića iz vremena pisanja njegove *Historije književnosti* (1867) probljesnuo je tek povremeno. U tim je 60-im godinama Jagić postulirao i dijelom praktički proveo metodološka načela kojima je za jedno stoljeće anticipirao poglede suvremene recepcijsko estetičke teorije. Praktično: on je u pojedinostima srednjovjekovne povijesne proze, listina i zakona iznašao vrijednosti korespondentne duhu njegova vremena. Teoretski, na mogući prigovor da Jagić težnje (njemu) današnjeg vremena podmeće davnoj prošlosti, on sam bi mu odgovorio da ne smatra za grijeh ako se događaji davne prošlosti izjašnjavaju pojmovima sadašnjosti.⁷⁴ Hercigonja žali što Jagić nije svoju *Hrvatsku glagolsku književnost* napisao u skladu s metodama koje je postavio u *Historiji književnosti*. Izgleda da je napravio upravo ono što je zamjerao Ljubiću: neprimjerenost metode: "isjecanje književnog života, posve odvojen prikaz u biti nedjeljivih sastavnica, nekreativno ograničavanje postupaka..."⁷⁵ No, neovisno o tome "taj će Jagićev tekst ostati do Kombolove *Povijesti* jedina informativna sinteza glagoljaške književnosti i duhovnosti od 9. do kraja 19. stoljeća".⁷⁶ Uostalom, i danas, kaže Hercigonja ovaj tekst ostaje među tekstovima za kojima se poseže pri upoznavanju milenijske povijesti hrvatskoga glagoljaštva.

⁷² Isto, 388.

⁷³ Isto, 389.

⁷⁴ Isto, 389.

⁷⁵ E. HERCIGONJA, *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, 6. Sam Jagić kaže da se nadao "da će nam pisac gdje god razložiti, kako ovi spomenici stoje u savezu s društvenim životom našeg naroda, da će nam ih u nekom sustavu i redu predložiti; ali ovdje stoji sve samo za sebe i osamljeno. Čudim se i tomu što nisu glagolske listine kao dragocien prinosak našega jezika i privatno-pravnih odnošaja, obširnije pretresane". Isto, 6.

⁷⁶ Isto, 389.

Dodat ću tome da je Hercigonja ovdje možda bio malo preskroman jer je njegova *Povijest hrvatske književnosti* u mnogočemu nadmašila Jagićevu povijest hrvatskoga glagoljaštva, ali se na nju i uvelike oslonila.

U tekstu *Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića*⁷⁷ opisano je Jagićevo djelovanje, bez kritičkih "negativnih" stavova kojih je bilo u članku Hercigonjinu iz 1983. godine *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*. Ovdje je riječ o iznošenju velikih otkrića do kojih je Jagić došao. Zahvaljujući tom opisu na jednom mjestu imamo navedena najvažnija kritička izdanja koja je Jagić objavio, tu su podaci koji bi bez ovog Hercigonjina teksta bili raštrkani na raznim mjestima. Po Hercigonji – Jagić bolje analizira i kritički obrađuje tekstove nego što donosi zaključke kad je riječ o njegovom povijesnom smještaju hrvatskih glagoljaša u kontekst. Hercigonja tekst započinje činjenicom da u humanističkim znanostima nije čest slučaj znanstvenog opusa, sličnog Jagićevu u kojem postoji znatan udio istraživačkih rezultata i elemenata metodološkog proučavanja koji bi nakon čitavog stoljeća sačuvali prvotnu svježinu i aktualnost. Jagićevu ostavštinu čini više od 20 000 objavljenih stranica. Jagić je utemeljio slavensku filologiju shvaćajući je "kao sklop koji integrira niz znanstvenih disciplina što se po potrebi djelotvorno aktiviraju pri studiju nekog predmeta".⁷⁸ U *Uvodu kapitalne Istorije slavjanskoj filologiji* (1910) Jagić je, u skladu s naslovom, izložio svoje viđenje slavenske filologije.

U svom osvrtu Hercigonja nastoji predočiti s jedne strane tipičnu jagićevsku širinu, a s druge strane temeljitost zahvata u ovu problematiku. Pritom se osvrće na njegovu iznimnu intuitivnost i njegovu neopterećenost misaonim stereotipima i konvencijama koje često usporavaju napredak znanosti. Svoje istraživanje slavenske filologije Jagić je započeo ćirilometodskom temom: *Evangelije u slověnskom prievodu*. U zborniku *Tisućnica slověnskikh apostolah sv. Ćirila i Metoda*, posvećenu moravskoj misiji koju su iznijeli Ćiril i Metod, mladi, 25-godišnji Jagić, tada profesor zagrebačke gimnazije objavljuje tekst: *Histričko-filologički nacrt* (1863). U tom je članku mladi Jagić prvi napisao paleoslavističku tekstološkokritičku raščlambu u kojoj je usporedio tekstove iz *Assemanijeva evanđelistara* i *Ostromirova evanđelja* s grčkom *Septuagintom* i latinskom *Vulgatom*. Takva analiza ni danas, uz sve računalne tehnike ne bi bila jednostavna, a ovdje je riječ o analizi s početka 20. st. Jagićev je interes za ovu problematiku vidljiv i u *Gramatici jezika hěrvatskog*, osnovanoj na *starobugarskoj slověštini* (1864), a zanimljivo je reći da će ubrzo, pod utjecajem Schleicherova autoriteta napustiti termin *starobugarski* za Ćirilov općeslavenski književni jezik. Iste je godine podnaslov hrestomatiji *Priměri staro-*

⁷⁷ E. Hercigonja, *Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića*, 13-21.

⁷⁸ Isto, 13.

hèrvatskoga jezika iz glagolskih i ćirilskih književnih starina... formulirao kao: *Dio pèrvi. Uvod i primèri staroslovènski*. Hercigonja, uz ostalo, u članku govori o ogromnom i tematski kompleksnom Jagićevu opusu koji se sastoji od oko 700 radova i teško bi bilo prikazati sve ono što čini njegove paleoslavističke studije ili prilog hrvatskim istraživanjima ćirilometodske problematike. Hercigonja podsjeća da je Jagić bio jedan od utemeljitelja *Archiva für slavische Philologie*, pokrenutog 1876. te da je u njemu objavio velik broj istraživačkih radova vezanih uz ćirilometodski krug. Svi ti tekstovi predstavljaju prolegomenu njegovom magistralskom djelu o genezi crkvenoslavenskog jezika *Zur Etnstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache* (Beč 1900; Berlin 1913). "Ta knjiga (...) enciklopedijska je summa iskustava i spoznaja o ćirilometodskoj i paleoslavističkoj problematici, djelo kojim Jagićeva filologija reprezentativno ulazi u znanost 20. stoljeća".⁷⁹ Hercigonja navodi da Jagić tada ima 62 godine i da će se 20 godina poslije, ponovno javiti u sferi paleoslavističkog istraživanja i objaviti raspravu *Zum altkirchenslavischen Apostolus* (1920) koja je posebno zanimljiva zbog prosudbe intenziteta i opsega utjecaja latinske Vulgate na slavenski prijevod. No, najveću važnost Hercigonja vidi u tome kako Jagić razmatra kreativnost slavenskih prevoditelja u sferi konstituiranja leksikona – naročito onog za apstraktne, teološke i filozofijske pojmove.⁸⁰ U tom smislu, možda ne bi bilo loše ovu knjigu i danas aktualizirati. Kad govori o Jagićevu arheografskom radu, odnosno o kritičkom izdavanju srednjovjekovnih glagoljičkih, ćiriličkih i latiničkih tekstova, Hercigonja ističe da je to Jagić uzdigao na razinu koja je analogna zahtjevima suvremene anegdote. Držao je da su poznavanje vrela i tekstološka kritika važan element filološkoistraživačke djelatnosti. Dokaz za to su knjige iz 1864. (1. dio) i 1866. (2. dio) *Primèri starohèrvatskoga jezika* u kojima se nalaze izbori komentiranih glagoljičkih i ćiriličkih kanonskih staroslavenskih spisa iz 10. i 11. st., hrvatskoglagoljskih srednjovjekovnih rukopisa te iz ćiriličkih spomenika srpskih, bosanskih i latinicom pisanih hrvatskih tekstova. U drugoj knjizi *Primèra* iznio je, prema Hercigonji, značajnu tvrdnju "da su hrvatski glagoljaši prilagođavajući (od polovice 13. st. dalje) svoje liturgijske (i biblijske) tekstove latinskom obredu i Vulgati prevodili s latinskog "ali dosta pravilnom slovènšinom" (što znači hrvatskim redakcijskim tipom crkvenoslavenskoga jezika)".⁸¹ Hercigonja tvrdi da je ta konstatacija u našoj filologiji odviše lako predana zaboravu. Kasnija su istraživanja potvrdila da je Jagić u toj misli bio ispred svojega vremena. U Radu JAZU, 1868. izići će prva Jagićeva rasprava paleografskoga sadržaja *Građa za glagolsku paleografiju: Mihanovićev odlomak apostolara glagolskoga*. Ovaj prvenac Jagićevih paleografskih studija nosi, prema Hercigonji, odlike zreloga, metodološki primjerenoga pa-

⁷⁹ Isto, 15.

⁸⁰ Isto, 15-16.

⁸¹ Isto, 16.

leografskoanalitičkoga postupka. Iz korpusa najstarijih sačuvanih ćirilometodskih kanonskih spisa koji predstavljaju temelje općeslavenske književnosti, Jagić je objavio tetraevanđelje *Zografsko* (1879) i *Marijinsko* (1883), a i danas je reprezentativna njegova recenzija Geitlerova izdanja *Sinajskog euhologija* (1883). Tome treba dodati izdanja *Mihanovićeva odlomka apostolara* (1868) i *Grškovićeva odlomka apostola* (1893), a tu su i drugi važni kodeksi koje je objavio u kritičkim izdanjima. Hercigonja posebno ističe reprezentativno izdanje *Hrvojeva misala* (poč. 15. st.), 1891. godine. Jagić ga je objavio u suradnji s L. Thalloczajem i F. Wickhofom. O Jagićevoj zainteresiranosti za otkrića glagoljskih spomenika govori njegovo dopisivanje s talijanskim znanstvenikom E. Tezom o prvotisku hrvatskoglagoljskog brevijara iz 1491. godine koji je Teza pronašao u venecijanskoj Marciani i o njemu obavijestio znanstvenu javnost 1896. godine.

Bio je Jagić zainteresiran i za korpus neliturgijskih i svjetovnih hrvatskoglagoljskih spisa te je izdao u 9. i 10. knjizi Kukuljevićeva *Arkiva za povjesticu jugoslavensku* (1868-69) nekoliko važnih tekstova: *Roman o Troji i Pripovijest o Akiru* te uglavnom sve dijelove *Petrisova zbornika* iz 1468. godine. Godine 1914. u 35. knjizi *Arkiva* objavit će kritički tekst *Zur Visio Tundali*, glagoljsku verziju prevedenu s latinskog jezika.

Upozorava Hercigonja na za književno-jezično dijakroniju iznimno značajnu pojavu kajkavskih elemenata u čakavskom (ili čakavsko-crkvenoslavenskom) izrazu *Petrisova zbornika*, ali upozorava i na to da su ta njegova otkrića bila zaboravljena. To se ponovno valoriziralo pred petnaestak godina (u odnosu na Hercigonjino pisanje ovog teksta, 1989. godine). Dakle, tek tada su pomaknuti počeci kajkavsko pisane prakse u vrijeme kasnosrednjovjekovne glagoljaške književnosti i pismenosti.⁸² Objavio je Jagić 1880. godine na ruskom jeziku *Vinodolski zakon* iz 1288., a 1890. uz filološki komentar u Akademijinoj seriji *Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium* objavit će i zapadnom ćirilicom (bosanicom) pisan *Poljički statut*. U *Starinama JAZU* objavio je živote sv. Katarine i sv. Jeronima te *Red i zakon* iz 1345. (1861), *Aleksandridu* (1871).

U svim je tim izdanjima Jagić bio "promotor inovacijskih metodoloških i teorijskih koncepcija u domeni književne historiografije".⁸³ Bio je on ujedno i tvorac načela koja su usklađena sa suvremenosti jer anticipiraju ideje znanosti o književnosti druge polovice 20. stoljeća što uključuje i neke postavke recepcijskoestetičke teorije. Te je ideje djelomično proveo u knjizi *Historija književnosti naroda hrvatskog srbskoga. Staro doba* (Zagreb, 1867) koja stoji na početku hrvatske književne historiografije. Karakteristika Jagića u ovoj fazi je "antipozitivizam, opiranje biobibliografskom registriranju i kronološkom ustanovljavanju književnih pojava. U ovoj

⁸² Isto, 18.

⁸³ Isto, 18.

knjizi Jagić uključuje u razmatranje utjecaj *izvanknjiževnoga, društveno-povijesnoga konteksta* na oblikovanje književne pojave, usporedno s *komparativnim aspektom prikaza i književnokritičkom prosudbom građe*.⁸⁴ Ovom svojom *Historijom književnosti* Jagić je, kaže Hercigonja "... etnograf i statističar, političko-kulturni povjesnik, književni komparatist i kritik (...)"⁸⁵ Hercigonja je ustanovio da do novijeg vremena naša književna medievistika nije slijedila te rane Jagićeve poticaje, a on sam nije, pišući u Vodnikovoj *Povijesti hrvatske književnosti* 1913. godine, imao snage nastaviti tamo gdje je u mladosti stao.

Svoje posljednje tekstove, neposredno pred smrt, Jagić je posvetio upravo djelu Solunske braće i najranijim odjecima njihovog djela u nacionalnoj kulturi Hrvata i ostalih južnih Slavena. Odnosi se to na tekstove: *Konstantin (Ćiril) i Metodije osnivači slovenske crkve i književnosti i Izgnanici iz Moravske posle smrti Metodijeve. Širenje slovenske crkve i knjige među Južnim Slovenima* (Bratstvo XVI i XVII, Beograd 1921. i 1923).

Na kraju ovog članka Hercigonja se u cjelini osvrće na Jagićev slavistički opus i u okviru njega na bavljenje kroatističkim temama. Taj opus može izgledati prilično ograničeno, a tako ga je otprilike opisao i Josip Hamm. Iz Hercigonjine perspektive takav je sud pogrešan. U vremenu kad on piše ovaj tekst (1989) jasno je da je Jagić "stvarno unapređivao i kroatistiku *izravno* svojim kroatistički utemeljenim istraživačkim prinosima (koji su često značili otvaranje novih prostora mišljenju znanosti i uvijek bili korak naprijed u otkrivanju činjenica (...)) i *posredno*: svojim slavističkim radovima s područja paleoslavistike, glagoljske paleografije, tekstologije, cyrillo-methodiane ili usmenog narodnog stvaralaštva".⁸⁶ Pritom na umu treba imati i važnost metodologije koju je Jagić postavio za istraživanje najstarijih i nešto mlađih srednjovjekovnih slavenskih tekstova.

3. ZAKLJUČAK

U radu se analiziraju tekstovi u kojima Eduard Hercigonja predstavlja djelovanje Vatroslava Jagića. Premda su svi ti tekstovi posvećeni Jagiću i premda svi govore o Jagićevim razmišljanjima o hrvatskoj glagoljskoj književnosti, možemo reći da je svaki od njih minuciozno i znanstveno predstavljanje Vatroslava Jagića kao znanstvenika čiji su radovi nezaobilazne bibliografske jedinice za svakoga tko se upušta u razumijevanje hrvatske književne povijesti. Posebna je pažnja posvećena trima Hercigonjinim tekstovima iz kojih možemo zaključiti nekoliko njegovih bitnih stavo-

⁸⁴ Isto, 19.

⁸⁵ Isto, 19.

⁸⁶ Isto, 20-21.

va o tome kako Jagić vidi hrvatske glagoljaše. 1. Jagić ih predstavlja s jedne strane kao neuke i kao one koji zaostaju za svojom latinskom braćom, bez obzira na to što uviđa da je opseg djela koja su napisali znatno veći nego što je na prvi pogled mislio. Hercigonja to pripisuje nekritičkom Jagićevu pristupu glagoljaškim djelima. Kontradiktorno je to da su popovi glagoljaši s jedne strane bili neuki, a s druge strane su napravili velik broj djela kojima bi se svatko divio da ih vidi objavljene na jednom mjestu. Hercigonja takav stav opovrgava navođenjem pravnih tekstova koje je Jagić sustavno objavljivao i držao ih vrelom starohrvatskog prava, upozoravajući pritom da oni ulaze u korpus tekstova što pripadaju hrvatskoj književnosti, a ne samo pismenosti srednjega vijeka. 2. Hercigonja je uočio i to da Jagić govori o neukim glagoljašima, a s druge je strane svjestan toga da su glagoljaši u svoja djela utkali tekovine i zapadne i istočne europske književnosti, što je još jedna od nelogičnosti Jagićeva mišljenja. 3. Drži Hercigonja da je Jagić u *Historiji književnosti* oblikovao nepovijesnu sliku glagoljaškog kruga a u *Povijesti književnosti*, unatoč u međuvremenu mnogim otkrićima glagoljskih spisa, svoj stav nije izmijenio. 4. Govoreći o glagoljaškim tiskanim tekstovima Jagić njihovom crkvenoslavenskom jeziku daje najviše priznanje.

Na početku je rečeno, Vatroslav Jagić i Eduard Hercigonja međusobno se fizički nisu poznavali, ali iz tekstova Eduarda Hercigonje jasno je da je on Vatroslava Jagića odlično poznao, da je znalački ušao u različite segmente njegova rada koji se odnose na tekstove srednjovjekovne hrvatske književnosti i utkao ih jednako znalački u svoja istraživanja. A gotovo sam sigurna, da su živjeli i djelovali u istom vremenu da bi poštovanje i suradnja bili obostrani.

LITERATURA

- 1/ Ivan ČRNČIĆ, "Krčke starine", *Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti II/1865*, Zagreb, 1865., 1- 23.
- 2/ Stjepan DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti: podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića*, Hrvatska sveučilišna naklada, 2013.
- 3/ Eduard HERCIGONJA, "Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća", *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, Vol. 2 No. 2, Zagreb, 1971., 7-100.
- 4/ Eduard HERCIGONJA, "Hrvatska književnost srednjega vijeka (do kraja 14. st.)", *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 1*, Međunarodni slavistički centar SR Hrvatske, Filozofski fakultet u Zagrebu, 1973., 25-66.
- 5/ Eduard HERCIGONJA, "Jagić i počeci hrvatske književne historiografije", *Gesta – časopis za kulturu*, br. 10-11, god. IV, Narodno kazalište Varaždin, Varaždin, 1982., 5-14.

- 6/ Eduard HERCIGONJA, *Nad iskonom hrvatske knjige: rasprave o hrvatskoglagoljskom srednjovjekovlju*, Sveučilišna naklada Liber, 1983.
- 7/ Eduard HERCIGONJA, "Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, No 3, 1989., 13-21.
- 8/ Eduard HERCIGONJA, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 2., Liber, Mladost, Zagreb, 1975.
- 9/ Eduard HERCIGONJA, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Matica hrvatska, Zagreb, 1994.
- 10/ Eduard HERCIGONJA, "Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti", *Varaždinski zbornik*, JAZU i Skupština općine Varaždin, Varaždin, 1983., 381-389.
- 11/ Vatroslav JAGIĆ, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga – staro doba od sedmoga do konca četrnaestoga vieka*, Štamparija Dragutina Albrechta, Zagreb, 1867.
- 12/ Vatroslav JAGIĆ, *Hrvatska glagolska književnost*, Dionička tiskara, Zagreb, 1913.
- 13/ Radoslav KATIČIĆ, "Vatroslav Jagić u hrvatskoj kulturnoj povijesti", *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU* Varaždin, br. 25, 2014., 99-105.
- 14/ Tanja KUŠTOVIĆ, *Istraživači hrvatskoga glagoljaštva I.*, Hrvatska Sveučilišna naklada, Zagreb, 2022., 24-31.
- 15/ Šime LJUBIĆ, *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži*, knjiga I. i II. Emidija Mohovića, Tiskarski zavod Kamen, Rijeka, 1864-1869.
- 16/ Branko VODNIK, *Povijest hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1913.

SUMMARY

HERCIGONJA'S JAGIĆ

The paper presents Vatroslav Jagić seen through the eyes of Eduard Hercigonja. Hercigonja's texts are analyzed: *Jagić i počeci hrvatske književne historiografije*, *Vatroslav Jagić – povjesnik hrvatske glagoljske književnosti*, *Paleoslavistika, cyrilo-methodiana, glagolitika i književna medijevistika u djelu Vatroslava Jagića*. In his other works, Hercigonja, as a comparative analysis shows, additionally strengthened what he wrote down in his scientific works mentioned above. Jagić's activities in Hercigonja's text were particularly confirmed in the books: *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga – staro doba od sedmoga do konca četrnaestoga vieka* (1867) and *Povijesti hrvatske književnosti* (1913), written in a pe-

riod of less than half a century, in which he contributed two significantly different methods of analysis of Croatian medieval literature. Such a presentation gives the reader an insight into Jagić's thoughts on Croatian Glagolitic literature, and on the other hand gives an insight into Hercigonja's understanding of Jagić's activities. The work tries to show what Hercigonja Jagić resented, and what Jagić specifically charged him with.

Key Words: Vatroslav Jagić; Eduard Hercigonja; Croatian Glagolitic literature; middle Ages.